

Zathureczky László assakürti lelkész: Az evangélium szocializmusa.

Karácsonyi olvasmányul adjuk a „*Szocializmus és reformáció*” c. munka nagyolvasottságú szerzőjének ezt a tanulmány-fejezetét. Nagy örömünkre szolgálna, ha a szerző példájával is megerősítve láthatnók azt) a tapasztalatunkat, hogy a vidéken mindegyre jobban szaporodik azoknak a komoly tanulmányozóknak és gondolkozóknak a száma, akik kívül állva az üzlet-szerű és politikai heccelődések fegyverkovácsaiképen szereplő féltudósok és áltudósok klikkjén, biztató jelenségeit adják társadalmunk szellemi és lelki nőemelkedésének.

A szerk.

Az eszmefejlődés folyamában a mi korunk oly átmeneti kor, melyben a szocializmus kérdéfének ethikai alapon való megoldása a jövő előkészítését jelenti.¹

Midőn az u. n. ideologikus szocializmus, mely »a köz-tulajdont valamely eszme, idea, ideál alapján kívánja megvalósítani (a köztudatban vallási szocializmus a neve s képviselői: Morus, Róqsseau, Carlyle stb.)² azt hangoztatják, hogy az evangélium etnikai elveinek kell a kérdés megoldásában érvényesülniök, nemde joggal merül fel a kérdés, hogy vájjon az evangélium az ő sajátlagos elvont fanjaival egyáltalán igénybevehető-e?³ Hiszen bizonyos anyagias célok-nak a vagyoni, a gazdasági téren való realizálásáról van szó! E kérdés tehát anyakérdés:.. Ennek felfejtésénél dől el

¹ *Fr. G. Peabody*, Jesus Christus und die soziale Frage. Giessen 903 1. K. 4 1. „Wenn man sagt, dass die soziale Frage grade jetzt unter den menschlichen Interessen eine zentrale und herrschende Stelle einnimmt, so sagt man damit bei weitem nicht genug“.

² *Thomas Carlyle*: Arbeiten und nicht verzweifeln. Magyarban: Munka és hit. Bpest

³ *Fr. G. Peabody* i. m. 8 1.: „Die soziale Frage unserer Zeit ist eine ethische Frage, die auf ihrer Oberfläche wirtschaftlicher Natur zu sein scheint, entspringt in Warheit aus einem Gefühl des Unrechts“.

ítéletünk. A különböző irányban haladó szociológusok ezt érintő kutatásait egyelőre elkerülve, in medias res, azaz magára az etnikai forrásra, a Krisztus evangéliumára, lényegére, céljára, eszközeire kell figyelmünket elsődleges sorban fordítanunk.

A szociális kérdés lényege szerint egy oly törekvést jelez, melynek célja itt a földön az eszményhez közelfekvő anyagi jólét és szellemi szabadság megvalósítása.⁴ Egyszerű tekintetre is látjuk, hogy a gazdasági életnek a technikai oldala mellett van egy erkölcsi is. Ilyen: Hogyan dolgozik a munkás, mily érülettel viselkedik a munka nehézségével, a munkatársakkal és a munkaadójával szemben.⁵ Ezt az alaphangot szólaltatja meg a munkásmozgalom a munkaadók könyörtelensége elleni panaszában.⁶ S igaz, hogy dacára a mai kultúra rendkívüli vívmányainak, a kereskedelmi élet Óriási fellendülésének, a tudomány bámulatraragadó felfedezéseinek, valamint a társadalmi filantropikus körök és politikai hatalmak nyomortenyhítő munkásságának, éppen a jelen korban érezzük legfeltűnőbbben egy visszás, erkölcstelen szociális állapotot. Ime nagyjából ezek a vonások adják meg a szociális kérdés erkölcsi jellegét s ezzel az evangéliumra való hivatkozás jogát. Igaz, hogy az evangélium tisztán csak spirituális, erkölcsi elveket nyújt, azaz látszólag csak negatív járulhat a kérdés megoldásához, ám tekintve az evangélium világreformáló történeti hatását, ezen erkölcsi elveket a pozitív gazdaságtani elvek méltó riválisának kell tartanunk.⁷ Mert ugyan mi mást hirdetett az evangélium, mint bűnök bocsánatát, az istenfiúságot, a megfeszített s a feltámadott Krisztust, a mennyei örökséget s mégis éppen

⁴ U. e. m. 2 I: „Die soziale Frage ist der zum Bewusstsein gekommene Widerspruch der volkswirtschaftlichen Entwicklung, mit dem als ideal vorschwebendem und im politischen Leben sich verwirklichenden, gesellschaftlichen Entwicklungsprinzip der Freiheit und Gleichheit”.

⁵ *Dr. A. Schaffle*: Die Quintessenz des Sozialismus. 14. Aufl., Gotha 906. VII. Ab.: „Wechselseitige Arbeitssucht und Kontrolle, stärkere freie Disziplin, sichere Vereitelung der Überarbeitung, der Kinder und Frauen Verwahrlosung, Verhütung der Ausbeutung durch Privatinteressen, Beseitigung der Faulenzerei und des unproduktivischen, parasitischen Lebens, Verhütung der Korruption des messlosen Luxus, des Eigentumsverbrechen usw”.

⁶ *A. Isszaieff* i. m. 14 I. és Marx kiáltványa,

⁷ *D-G. Traub* i. m. 12. §.

ezek nyomán sarjadt ki új élet, lett »új teremtés!«⁸ Valóban a kereszténység szociális hatása, kivált az első századokban bámulatos.⁹ Ez vívta ki a munka becsületét, a személyei felelősség és becsület értékét. A női nem emancipációja, a családi élet megtisztulása, az általános emberszeretet követelése, a szegényekről való gondoskodás,¹⁰ az emberiség ideája a vagyon valódi értékelése,¹¹ a szellemi kultúra fejlődésének lehetősége, az ő érdeme. Ezt pedig elérte: istenországának,¹² mint célnak, a szeretetnek,¹³ mint eszköznek s az erkölcsi jellemnek,¹⁴ mint alapnak, az emberi lelkekbe való beoltásával az evangélium erejével. í Ha már most leszögezzük azt a tényt, hogy nemcsak általában az emberi nem erős ethikai ösztöne,¹⁵ hanem a modern szociáldemokrácia is,¹⁶ bár akaratlanul, az evangélium szocializmusának a vallója, fontos érdekünk tudni, hogy mint is alkalmazkodnak hát az evangélium itt említett elvei a speciális gazdasági kérdésekhez s azok megoldásához?

⁸ *Fr. A. Lange*. Geschichte des Materialismus, II. B. IV. Abs. „Das Gloria in excelsis bleibt eine weltgeschichtliche Macht und wird schallen durch die Jahrhunderte, so lange noch der Nerv eines Menschen unter dem Schauer der Erhabenen erzittern kann” ... V. o. *G. Traub* i. m. 11.§.: „Sündenvergebung und Gotteskindschaft. Das erste bedeutet die unerschöpfliche Macht stets von neuem Gutes zu thun und die zweite religiöse Idee der Gleichheit Aller vor dem Höchsten in die That umsetzte”.

⁹ *Dr. Földes B.* i. m. 3, 166 II.

¹⁰ *Jouan Stuart Mill*. Über die Freiheit (Un. Bibi. 81. I.) művét érintvén mondja *Lange* i. m. L. §.: „Dennoch ist es schwerlich ein Zufall, dass es doch eben die christlichen Länder sind in denen eine geordnete Armenpflege aufkam und in denen sich weiterhin der Gedanke entwickelte, dass das Elend der Massen eine Schande ist der Menschheit und dass alles daran gesetzt werden muss, um es gründlich zu beseitigen”.

¹¹ *G. Traub* i. m. 3 §: „Das alte Wort Christi ist zur erschreckenden Wahrheit geworden: Gott oder Mammen”.

¹² *Máté ev.* 6. S3. „Keressétek először Istennek országát”. ¹³ *Máté ev.* 21. 39. „Szeresd felebarátodat mint tenmagadat” ... ^ *János ev.* 17. 19. „Én ő érettek szentem magamat, hogy ő is szentéltek legyenek valóban”.

¹⁵ *D. m. v. Nathosius*, Was ist christlicher Sozialismus? Berlin 1896. 181.

¹⁶ *Isszaieff* i. m. 349 I.: „Teljes meggyőződéssel állítjuk, hogy éppen a szocialisták között találunk számos emberre, akik Krisztus ezen tanítását az életben állhatatosan követik” ... s III. f. 350-1 IL: „Valóban Krisztus életében számos oly megható esemény volt, amely nem tévesztheti el hatását mindazokra, akiknek nincsen köszívük”.

Röviden: Melyek az evangélium bajt orvosló specifikus javaslatai?

A szociális kérdés nemzetközi s azért mindenütt egyforma jellegű.¹⁷ Általános panasztárgya, hogy a gazdasági állapotok visszasok s az ebből támadt társadalmi rend romlott,¹⁸ mint például azért, mert csekély munkadíjat biztosít a munkásnak, hosszú munkaidőt követel s emberhez méltatlan munkanemet ró a munkásra.¹⁹ Csak két osztály létezik, – úgy mond – a vagyonosoké és a paupereké.²⁰ Minden nyomornak forrása a tőke uralma,²¹ mert az, mint magánvagyon szerepel Különösen elemi erővel fordul e vád a történelmi osztályok ellen, melyek szerinte »Raubkapitalon, Diebstahlon« épültek fel. A felső tízezrek családi élete pedig „az erkölcsi léhaság tűzhelye.”²² Az állam a vagyonosok által kormányozva, azok javára alkotja törvényeit. Az egyház vizet prédikál, maga meg bort iszik.²³

A szociáldemokrácia e bajokat átlagvéve, három javaslattal igyekszik eliminálni, midőn követeli: 1. A termelőeszközöknek a társadalom közvagyonává tevését, (Marx-Kautsky); 2. a közmunkának társadalmi utón való rendszeresítését; is 3. a munka jövedelmének igazságos megosztását és közhasznú hovatfordítását...²⁴ Megjegyzendő, hogy az

¹⁷ *W. Sombart* i. m. 12 l.

¹⁸ *K. Kautsky* i. m. és *Marx* kiáltványa.

¹⁹ A munkaórák mozgalom lefolyását alaposan tárgyalja, *Sidney és Beatrice Webb*, Munkádemokrácia. Társ. t. k. Bp. 909. l. köt. 408-411 II. A gépnymorról szóló leírást l. u. e. mű Vili. f. 456-7 l. „*Dávid Eduard* i. m. 310.12 11. „A munkabér alakjainak különféleségéről”.

²⁰ *Marx* l m. 38 l.

²¹ *Lassale F.* i. m. Proklamációjában mondja: „Az önöké, a vagyontalan osztályoké (96%) tehát uraim, az állam nem pedig a mienk, a vagyonos osztályoké. Az állam az önök, a vagyontalanok nagy egyesülete”.

²² Er rabt, indem er die Steigerung der Bevölkerung für sich ausbeutet. „*Bernstein-Kautsky* i. m. 136 l. V. Ö. *Machiavelli Miklós* A fejedelem. Olcsó K. 8 f.” „A népet ki lehet elégiteni, minthogy becsületesebb utón jár, mint az előkelők”.

²³ *W. Sombart* i. m.: „Liege kongressuson Hué képviselő mondta: Gyalázat a kereszténységre, hogy Krisztus igehirdetői a szószékéről magasztalják a testvérgyilkosságot.

²⁴ *Dr. A Schaffte* i. m. I. 5 l. bevallja: „Der Leser, welcher^niit diesem umwälzendent Organisationsplan sich niemals rärer angegebene hat, wird ihn kaum begreifen. Wir selbst haben längere Zeit gebraucht, ums in denselben hinein zu denken”.

első javaslat nem zárja ki a magántulajdon fogalmát; csak azt tiltja, hogy azt kamatgyarapításra felhasználják. Nem helyes az a beállítás sem, mintha a most oly egyenlőtlenül felosztott vagyonnak aritmetikailag egyenlő részek szerinti felosztását javallaná. A munka jövedelméből sem részesedhet ki-ki ad infinitum, hanem »az általános munkakötelezettség mellett, egyenlő jogon, ki-ki az ő észszerű szükségletei szerint.« S mégis! E megoldási javaslatok nehézsége abban áll, hogy éppen a megoldandó kérdést hagyják megoldatlannul, t. i.: M i k é n t szabályozza és vezesse az a közösség (nemzet, állam?) a munkát? Mi az a »közhasznú hova fordítása, észszerű, igény szerinti elosztása« a vagyonnak az egyesek között? Csakugyan! A munkának igazság elvén való jutalmazása ideális törekvés, de a gyakorlati életben való-síthatása, legtöbbször utópia. Találóa n mondja Sombart: A szociális javaslatok haszontalan utópiák mindaddig, amíg valamely álmódóznak elméjében önkényesen alakulnak. Élet-revalókká csak akkor lesznek, ha a meglevő gazdasági viszonyokhoz alkalmazkodnak.²⁵

A kép teljessége kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy »eme gazdasági javaslatokat« az egyedül igaz tudomány nevében emeli Zászlajára a szociáldemokrácia. E tudomány nem egyéb, mint az u. n. természeti jognak eüdaimonisztikus; erkölcstana.²⁶ A manifesztum alapeszméje szerint is, a gazdasági termelés és az emberek történelmi szükségszerűséggel történő differenciálódása, képezik a kor politikai és szellemi történetének alapját.²⁷ Hangoztatja, hogy csak a tudat-

²⁵ *Isszaieff* kimagyarázásaitól sem okosodik meg az ember. 1. 13. fej. „Der blosse Arbeitskostenwert, wie er bisher formuliert war, macht die ganze Ökonomie des Sozialismus vorläufig zur Utopie“, erősíti *Dr. A. Schaffie* i. m. V. Abs.

²⁰ Főképviselei közé tortozik *Büchner L.* műve: *Az Isten fogalom*, ford. Lipcse 1875 U. ettől: *Erő és anyag*. 10 kiad. ford. Lipcse 1875. Legújabb *Ernst Heckel*. *Welträtsel*. Volkst. Ausg. Ez utóbkínak etítélője *Dr. Thill E. Dennert*. *Die Wahrheit über Er. Heckel u. seine Welträtsel*. Volksausg. Halle. *A. Lange* így jellemzi: „An die Stelle der Lust, hat die neue Zeit des Egoismus gesetzt.. Die Sozialisten huldigen ja ebenfalls dem Materialismus und die Anweisungen der Religion auf das Jenseits verwerfen, und das Glück der Menschheit im diesseitigen Leben begründen zu wollen“. 1. m. Abs. IV. Abs. 3. 1.

²⁷ A nagyzási hóbort és a demagogikus lázítás jellemrajzát hüen adja *Dr. Szeberényi L. Zs.* műve: *Tömegmozgalmak az alföldi parasztvárosokban*.

tanság veszi rá a tömeget, hogy a hűségre és a hitre építve elfogadja a vallásnak azt a parancsát, hogy az ember zúgolódás nélkül viselje el sorsát, bármilyen nyomasztó is legyen az²⁸ és hogy a fennálló rendet józannak és igazságosnak ismerje el, bármily szörnyű legyen is az. Aki szerinte öntudatos módon vallja magát a szocializmus hívének, az nem tarthat egyetlen keresztény egyházhoz sem.²⁹ A szociáldemokrácia régebbi és modern tudományos szószólói hihetetlen következetlenséggel tárgyalják pld. a kereszténység- és emberiség, a hit és ember fogalmát, az evangélium és a hivatalos egyház tanait. A szociáldemokrácia programjában nem lát hielyi.iafű ,a vallásnak. A törvény, erkölcs, szerinte csak polgári érdekek búvó helye, vagy álorcája. »A vallásnak első szava: Isten, – fejtegeti Engels Fr. – egy nagy hazugság.«³⁰

Történet-filozófiai látszögből vizsgálva e küzdelmet, tulajdonképpen az két egymással ellentétes irányelv, t. i. a szocializmus és az individualizmus között megy végbe. Magaj a szociális kérdés pedig e két végletegnek (extreme) a létezését fejezi ki s tárgyalja. Elemiére bontva, azt kérdi: lehet-e a birtokjogot egyáltalán igazolni? Lehetséges-e a szegénységet kiirtani? Igazolható-e a pénznyerés? A jóság és gazdagság ellentétes fogalmak-e?

E kérdéseknek ,a szociáldemokrácia által való meg nem oldhatása az evangélium erkölcsi elveinek a megoldhatáshoz való jogát állítja előtérbe. Ezek azt tanítják, hogy a gazdagság nem jele az isteni kegynek, sőt az erkölcsi élet kifejlődésének legveszedelmesebb akadálya,³¹ viszont pedig a szegénység nem jele az isteni kegy vesztésnek. Az evangé-

Bp. 1913. Továbbá: „A parasztek helyzete Magyarországon. B.-Csaba és A parasztkérdés B.-Cs. 908”

²⁸ *Isszaieff* i. m. 29 l. ²⁹ U. e. mű 8 f. 339-341 11. Nagyjából a katolikus egyházra érti. „Sőt én még tovább megyek: Én a kereszténységet legtisztább formájában is *összeegyezhethetlennak* tartom a szocialista felfogással”. V. ö. ezt u. e. mű. 359 l. hol ennek ellenkezőjét állítja: „A tények azt bizonyítják, hogy a *szocializmus ideáljai éppenséggel összeegyeztethetők a kereszténység alaphangulatával.* L. *Wanderweide* E., A kollektivismus és az ipar evolúciója. V. f. 158 l.

³⁰ *Bernstein-Kautsky* i. m. 9. K. II. 144. 1.: „Diese Heuchelei führen wir auch auf die Religion zurück, deren erstes Wort eine Lüge ist”.

³¹ *Mark ev.* 10. 23 *Luk. ev.* 6. 20 24; *Máté ev.* 6. 19.

lium egy közös, magasztos eseményt ragyogtat, mint elérendő célt úgy a gazdag, mint a szegény előtt, t. i. Istenországát, mely minden anyagi és lelki javakat magában foglal. Csak egy választást enged meg az oda törekvőnek, vajjon Istennek-e akar szolgálni vagy a mamonnak?! Az evangélium nem tör a szociális osztályok, elsősorban anyagi tekintetben való kiegyenlítésére, hanem, hogy az ezt előidéző lelkek harmóniája által ama célt általok lehetőleg megközelítse. Szerinte senki sem korlátlan ura vagyonának.³² Eljön a számadás órája mindenkinek.³³

Közbevetve. Történetileg nincs igazolva az első jeruzsálemi gyülekezet gazdasági kommunizmusa, melyre pedig nem egy szocialista, mint a földi paradicsom testét öltött alakjára hivatkozni szokott.³⁴ Mert hiszen Márk anyjának háza volt Jeruzsálemben. Az Antiochiabeli hívek is mindnyájan elhatározták, hogy segélyt küldenek ki-ki a maga tehetése szerint.³⁵ Pál apostol nem tud az ilyen kommunisztikus mozgalomról.³⁶ Egyszóval: az első pünkösöd napjának kommunizmusa nem volt kényszer erejével bíró szisztéma.³⁷

Az evangélium szocializmusa, Istenországa megvalósítása céljából (melyről, mint a békesség és nagyság napjáról jósol Marx is) először a szeretet eszközt hozza javallatba. Ennek mintáját az irgalmas szamaritánus eljárásában nyújtja.³⁸ Azt a szeretetet, mely nem a pogányvilág prodigalitása, hanem a lélek megmentésére irányuló charitajs.³⁹ Mivel pedig ezen eszközzel csak erős erkölcsi jellemek rendelkezhetnek, hozza javaslatba másodsor az erkölcsi vallásos! jellemképzést.⁴⁰ S tényleg csakis ez utóbbi garatálja kel-

³² *Máté ev.* 20. 15.

³³ *Luk. ev.* 12. 40. „Legyetek ezért készen...”

³⁴ *Isszaieff* i. m. 346 II. *Ap. Csel.* 2. 44.

³⁵ *Ap. Csel.* 11. 29.

³⁶ *Korint II.* 9. 7. „Kiki amint elhatározta szívében, nem kedvetlenül, nagy kénytelenségből” V. ö. *Schaff* i. m. III. 23 1. „Die socialistische Volkswirtheft ist, – halten wir dies fest (1) mit grundsätzlicher Notwendigkeit, – eine einseitlich geschlossene”.

³⁷ *Fr. G. Peabody* i. m. II. K. 62 1: „Jesus schafft kein System”.

³⁸ *Luk. ev.* 10. 35; *Korint. 1. II.* 13. V. Ö. G. Traub i. m. 11 § „Liebe gilt Ihm als höchste sichtliche Energie”.

³⁹ *János ev.* 17. 19, Thomas A. Kempis; *Die Nachfolge Christi...* c. m. gyakorlati útmutatás.

⁴⁰ *János ev.* 17. 19.

löképen az u. n. ipari probléma csekély munkadíj, hosszú munkaidő, sztrájk, béke) kielégítő megoldását is.⁴¹

Tudvalevő dolog, hogy az ipari-probléma, két szélsőség, u. m. a sztrájk és a bojkott szüleménye. E harcban az a kérdés: Mi nyújt kellő biztosítékot arra, hogy a kölcsönösen áhítozott béke állandósuljon? A biztosíték kétoldalú. Az egyik alak is azért rövidéletű, t. i. béremelés, 8 órás munkaidő megállapítás; ellenben a másik az tartalmi, erkölcs is azért abszolút garantáló. Állítjuk, hogy erkölcsi jellemeken múlik a probléma közmegnyugvást keltő megoldása. Mert nem azért oly fenyegető a proletár-mozgalom, mert a gazdasági rendszer abszolút rossz, hanem mivel rosszá tették azt jellemtelen emberek.⁴² Nem is gépek minősége, hanem az emberek erkölcsi jelleme fogja nivellálni az igaztalanságot. A tapasztalat is fényesen igazolja az erkölcsi jellem követelésének jogosultságát. Ugyanis: Túlnyomó esetben nem az üzlet nehézségén múlt például valamely vállalat bukása, hanem a hűség, a bizalom, önfeláldozás hiányán. Nem azért oly drága a kenyér, mert kevesebb volt a termés, hanem mivel a börtön, a termelő önzően felverte az árt! A gyári sztrájk oka elsősorban, nem az abszurdumig leszállított munkabér, hanem a munkaadó könyörtelensége s viszont a munkás részéről a kézimunkát túlbecsülő lelki műveletlensége.⁴³ Pedig mint mindenütt, úgy a gazdasági haladásnak is a főfeltétele, az ember lelki műveltsége. A munkások önkormányzati egyesülésének kivihetősége is a jellemtől függ. Mert amint a társadalom magasabb típusai csakis magasabb rendű természetek mellett lehetségesek, úgy a legjobb ipari szervezeteket is csak a legjobb emberek hozzathatják létre,⁴⁴ Előírások, rendeletek, egyesületek hasztalanok, ha nem nevelnek erkölcsi jellemeket.

⁴¹ G. Traub i. m. 19. §: „Sittlich ist, wer nicht einzelnes, sondern ein Ganzes will; wer das, was er will, selbst wili; wer sich für das, was er ist, verantwortlich weis”. Tanulságos átolvasni. / Kant: Zum ewigen Frieden, c. művét s egybevetni Isszaieff i. m. I. feje. Az erfurti munkaprogrammal, ahol 8 órai normális munkanap megállapításáról van szó

⁴² Az 1895-7. esztendőkbén Angliában összesen 2733 strájk volt. A választott bíróságok működése következtében azonban csak 148 fejeződött be közmegnyugvársra. Fenti i. m. 1. 9. 1.

⁴³ G. Traub i. m. 4. §.

⁴⁴ Spencer. Sociologia. Olcsó k. Bp.

A pártatlan bölcelet honorálja is az itt kifejtett evangéliumi-szociális elveket, javaslatokat, midőn óva int a hitinek megtámadásától. Ám terjesztessék a tudomány, hivatkozzanak az igazságra minden nyelven és módon, csakhogy főigyekezetük az legyen, hogy a főtámadást a baj gyökereire intézzék, t. i. azon világi és polgári intézmények ellen, melyek révén a felekezetek depraváló befolyást gyakorolhatnak; de legkivált egy a népszabadságot rendszeresen leigázó hierarchia ellen.⁴⁵ Ismételten hivatkozom Sombart mondásába: »A mindennapos életet csak egy föltétel alatt építhetjük nem egoista álláspontra, ha vallási fanatizmus él a tömegben. Minden más erő igen gyengének fog mindig bizonyulni, hogy megszelídítse az állatot az emberben.«⁴⁶

⁴⁶ Dr. theol. et phil. *Paul Ewald* egyetemi volt professorom beszéde *Die christliche Glaubensgewissheit, als Grundlage einer Weltanschauung* Erlangen 1906.

⁴⁶ *A Schaffte*, in. I. f. 5. 1.: „Dies ist noch um so mehr möglich (die denkbar vernünftigste Formulierung des neuen Princip), als keinesfalls von heute auf morgen, oder übers Jahr der „*Neue Glaabe*“, der Arbeiter bereits Gewalt erlangen wird“.